

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס התפתחות ההלכה – סוגיות ב"יורה דעה"

ד"ר חיים בורגנסקי | המחלקה לתלמוד

Development of Halakha: Topics in Yoreh Deah | 09-085-01

הרצאה	סוג הקורס:
4 (2 ש"ש)	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
ראשון 12:00	יום ושעה:
—	שעת קבלה:
rav.hoshaya@gmail.com	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס יתאר בהרחבה את תחום המחקר של התפתחות ההלכה, וידגים אותו בסוגיות שונות השייכות לחלק "יורה דעה" של השולחן ערוך. במסגרת הקורס נעסוק בדיני תערובות, בדיני נידה ובדיני אבלות, הכל מתוך גישה התפתחותית. כנספח לקורס נציע גישות שונות להתמודדות דתית עם הגישה המחקרית.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יכירו את תחום המחקר של התפתחות ההלכה
2. הלומדים יוכלו לתאר תהליכים התפתחותיים בסוגיות מתחום "יורה דעה"
3. הלומדים יתארו גורמים שונים שהשפיעו על התפתחות ההלכה לאורך השנים.

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו סוגיות בצורה מחקרית.
2. הלומדים יוכלו להצביע על גורמי התפתחות בסוגיות אותם ילמדו בעתיד.

ערכים

הלומדים יפתחו עמדה ערכית ביחס להסתכלות המחקרית על ההלכה.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מהי "התפתחות ההלכה"? האם ההלכה "מתפתחת"?	דיון בקבוצה. כל השיעורים כוללים למידה פעילה בקבוצות בכיתה		
2	ההלכה בספרי הנביאים והכתובים.			
3	ההלכה בספרות הבית השני. האמנם היתה הלכה קדומה אחת?		אלון, גדליה, מחקרים בתולדות ישראל, כרך א, תל אביב, תשי"ז, עמ' 83-91. ורמן, כנה, ושמשי, אהרן, "ההלכה במגילות מדבר יהודה", מגילות קומראן מבואות ומחקרים, כרך ב (בעריכת מנחם קיסטר), ירושלים:	

	הוצאת יד יצחק בן צבי, תשס"ט, עמ' 409-433. זוסמן, יעקב, "חקר תולדות ההלכה ומגילות מדבר יהודה; הרהורים תלמודיים ראשונים לאור מגילת 'מקצת מעשי תורה'", תרביץ נט (תש"ן), עמ' 76-11.			
	גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 63-83.		4	המהפכה של דור יבנה: ההגדרה והמיון.
תרגיל בכיתה			5	מידות ושיעורים
	חלמיש, משה, הקבלה בתפילה בהלכה ובמנהג, רמת-גן: הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, תש"ס, עמ' 287-331, 117-145, 21-44.		6	האבולוציה ההלכתית; גורמים המשפיעים על התפתחות ההלכה בהמשך.
	מרגליות, מרדכי, החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ ישראל, ירושלים: תרצ"ח, עמ' 1-23, 75-180. תא-שמע, ישראל מ., מנהג אשכנז הקדמון, ירושלים: הוצאת מאגנס, תשנ"ט, עמ' 14-61		7	ארץ ישראל ובבל, אשכנז וצרפת.
			8	מאכלות אסורות – מהמקרא לחז"ל
	בוירין, דניאל, "תמורות במשמעות מונחים - גורם קשיים בסוגיית משרת", מחקרים בספרות התלמודית (תשמג) -200-213		9-10	תערובות ונתינת טעם – מהריאליה לפורמליסטיקה
תרגיל בכיתה			11-12	בליעות בכלים – האמנם חזרה לריאליה?
	עמנואל, שמחה, "שבעה נקיים: פרק בתולדות ההלכה", תרביץ עו, א-ב (תשס"ז), 233-254.		13-14	נידה וזבה – מהתורה עד מנהג בנות ישראל
			15	הלכות כתמים בין ריאליה לפורמליסטיקה.
			16-17	ימי טוהר: שלבים היסטוריים בהיעלמותם; על השפעתם של

			הקראים על הלכות נידה.	
	אפטוביצר, אביגדור, מחקרים בספרות הגאונים, תש"א, עמ' 166 ואילך. ליברמן, שאול, שקיעין, תש"ל, סביב עמ' 22. דינרי, ידידיה, "מנהגי טומאת הנידה – מקורם והשתלשלותם", תרביץ מט, ג-ד (תש"ם), 302-324.		על התפתחותן של הלכות הרחקת הנידה.	18-19
תרגיל בכיתה	אליהו, מרדכי, דרכי טהרה, ירושלים, תשד"ם, הקדמה. יוסף, עובדיה, טהרת הבית חלק א, ירושלים, תשמ"ח, עמ' ח – טו.		בין 'טהרת הבית' ל'דרכי טהרה' – תמורות בהלכה הספרדית בדורות האחרונים.	20
			אבלות א' – גדרי אנינות ואבלות.	21
			אבלות ב' – שבעה, שלושים ויב' חודש.	22
			אבלות ג' – לאן נעלמו הלכות אבלות?	23
	בורגנסקי, אברהם חיים, "לא תחנם – לגלגולו של ציוני", תרבות יהודית בעין הסערה (בעריכת אבי שגיא ונחם אילן), הקיבוץ המאוחד ומרכז יעקב הרצוג ללימודי יהדות, עין צורים, תשס"ב, עמ' 537-568.		"לא תחנם" – מהמקרא להלכה בת זמננו	24-25
			סיכום – האם ניתן "לנחש" לאן תתפתח ההלכה?	26
		מרצה אורח: הרב ד"ר מיכאל אברהם	הבעיה התיאולוגית בהתפתחות ההלכה; גישות שונות לפתרון.	27-28

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

מסקל בציון הסופי	תיאור התוצר
30% מהציון הסופי	3 מטלות הגשה: 1. ניתוח תשובה הלכתית שתחולק בכיתה 2. השוואת תשובות הלכתיות בנושא הלכתי שיידון בכיתה 3. השוואת תשובות הלכתיות בנושאים שונים
70% מהציון הסופי	מבחן מסכם

דרישות הקורס

- מטלות – שלוש מטלות כיתה לאורך השנה (ראו לעיל)
- נוכחות – כמקובל באוניברסיטה בקורסים מקבילים

דרישות קדם

היכרות עם טקסטים הלכתיים

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

קריאת חובה: חלק מהתכנים המצוינים ברשימת ההרצאות (הודעה מפורטת תימסר לקראת כל נושא).

קריאה מומלצת, לא חובה:

1. א"א אורבך, "ההלכה – מקורותיה והתפתחותה", גבעתיים 1984, עמ' 7-10, 35-45, 69-99.
2. ש' גליק, אור לאבל: להתפתחותם של עיקרי מנהגי אבלות במסורת ישראל מלאחר הקבורה עד תום השבעה, אפרת תשנ"א.
3. הנ"ל, אור וניחומים: להתפתחותם של מנהגי "ניחום אבלים" במסורת ישראל, אפרת תשנ"ג.
4. ש"ז הבלין, "על 'החתימה הספרותית' כיסוד החלוקה לתקופות בהלכה", מחקרים ספרות ההלכתית: יום עיון לרגל מלאת שמונים שנה לשאול ליברמן ח-ט בסיוון תשל"ח, ירושלים תשמ"ג, עמ' 148-192.
5. מ' הלברטל, "מהפכות פרשניות בהתהוותן", ירושלים תשנ"ז, עמ' 13-41, 168-173.
6. י"א זימר, עולם כמנהגו נוהג, ירושלים תשנ"ו.

7. י' סילמן, "קול גדול ולא יסף: תורת ישראל בין שלמות להשתלמות", ירושלים תשנ"ט.
8. ש' ספראי, "הציבור כגורם בפסיקת ההלכה", בין סמכות לאוטונומיה במסורת ישראל (עורכים: זאב ספראי ואבי שגיא), תל אביב תשנ"ז עמ' 493-500.
9. א' שגיא, אלו ואלו: משמעותו של השיח ההלכתי, תל אביב תשנ"ו.
10. ד' שפרבר, מנהגי ישראל, חלק א, ירושלים תשמ"ט, עמ' כ-י. חלק ב, ירושלים תשנ"א, עמ' א-כב. חלק ג, ירושלים תשנ"ד, עמ' ג-לה, קעג-רכה.